

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЦИНИ В СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

THE PROBLEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE MEDICAL SPECIALISTS IN MODERN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL RESEARCH

В статті розкрито проблему професійного розвитку фахівців медицини. Сучасна система охорони здоров'я сьогодні перебуває в стані пошуку шляхів формування нового професіонала медичної сфери. Майбутній лікар, який буде достатньо професійно розвиненим, зможе реалізувати себе на належному рівні як висококваліфікований спеціаліст. Поняття «професійний розвиток» визначено Законом України «Про освіту» від 05.09.2017р. № 2145-VIII. Професійний розвиток фахівців у сфері охорони здоров'я передбачає безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої медичної освіти та післядипломної освіти в інтернатурі. Покращення та удосконалення стандартів професійного розвитку фахівців медицини триває впродовж усього періоду професійної діяльності. Професійний розвиток фахівців медичної галузі – процес тривалості, цілеспрямованості та систематичності над собою. Професійна кваліфікація майбутнього фахівця медицини залежить від здібностей, які надають можливість якісно виконувати свій професійний обов'язок. Професійний розвиток фахівця медичної сфери створює умови для власної самореалізації та самовдосконалення. Тому питання підвищення ефективності професійного розвитку фахівця медицини в соціально-економічних умовах країни завжди залишаються актуальними, оскільки успішність у професійній діяльності лікаря забезпечує його самовизначення та самоствердження. В статті представлена актуальність проблеми дослідження професійного розвитку майбутніх фахівців медичної сфери та проаналізовано проблему їх професійного розвитку. Охарактеризовано сучасні психолого-педагогічні наукові джерела та узагальнено наукові підходи щодо професійного становлення майбутніх лікарів. Визначено подальші перспективи дослідження, які полягають у розробці та впровадженні просвітницьких тренінгів на медико-психологічну тематику в умовах навчання медичного закладу вищої освіти, в яких майбутні фахівці медицини зможуть проявити рівень своєї обізнаності щодо обраної професії лікаря.

Ключові слова: професійний розвиток, професійне самовизначення, професійна кваліфікація, фахівці медицини, лікарі психологу.

The article reveals the problem of professional development of medical specialists. In nowadays, the modern health care system is in a state of searching for ways to form a new practitioner in the medicine. A future doctor who is sufficiently professionally developed will be able to realize himself at the proper level as a highly qualified specialist. The term "professional development" is defined by the Law of Ukraine «The Education» dated September 5, 2017. № 2145-VIII. The professional development of specialists in the health care involves a continuous process of learning and improving the professional competencies of specialists after graduated a higher medical education and postgraduate education in an internship. The improvement of the standards of professional development of medical specialists continues throughout the entire period of professional activity. Professional development of specialists in the medicine is a process of duration, purposefulness and systematic work of self-care. The professional qualification of a future medical specialist depends on the abilities that will provide an opportunity to perform one's professional obligation in a high-quality manner. Professional development of a specialist in the medicine creates conditions for self-realization and self-improvement. Therefore, the issue of increasing the effectiveness of the professional development of a medical specialist in the socio-economic conditions of the country always remains relevant, because success in the professional activity of a doctor ensures his self-determination and self-affirmation. The article presents the relevance of the problem of researching the professional development of future specialists in the medicine and analyzes the problem of their professional development. Modern psychological and pedagogical scientific sources are characterized and scientific approaches to the professional formation of future doctors are summarized. Further research prospects have been determined, which consist in the development and implementation of educational trainings on medical and psychological topics in the conditions of training at a medical institution of higher education, in which future medical specialists will be able to demonstrate their level of awareness of the chosen profession of a doctor.

Key words: professional development, professional self-determination, professional qualification, medical specialists, psychologists.

УДК 159.9+37.013:616-053.82
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.26>

Хлестова С.С.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри медичної біології
Вінницького національного медичного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Якість професійного розвитку майбутніх фахівців медицини набуває великого значення та залишається складним, відповідальним видом діяльності сучасного суспільства України. Особистість фахівця медицини розглядається як центральний компонент системи медичної діяльності, що забезпечує її гуманістичну спрямованість. Реалізація гуманістичного підходу до пацієнта, поглиблене розуміння його психологічних особливостей, ставлення до

людини як цінності неможливе без високого рівня особистісної зрілості лікаря, цілісності, гармонійності і несуперечливості його професійної самосвідомості. Підвищення ефективності професійного розвитку фахівця медицини завжди залишаються актуальними, оскільки успішність у професійній діяльності лікаря забезпечує його самовизначення, самоствердження та самореалізацію.

Систематичне, безперервне оновлення фахових знань, умінь та навичок, постійне ознайомлення

з сучасними протоколами та застосування їх на практиці є реаліями сучасного фахівця медицини не лише в контексті державних вимог до професії, але й потреби до професійного самовизначення, самовдосконалення та професійного росту. Процес безперервного професійного розвитку фахівців медицини був оновлений в Україні у 2018 році, а саме у прийнятій Постанові Кабінету міністрів України № 302 від 28 березня «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я» було визначено нові підходи щодо підвищення кваліфікації лікарів. Згідно даного Положення професійний розвиток фахівців медицини – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетенцій фахівців після здобуття ними вищої медичної освіти та післядипломної освіти в інтернатурі, клінічній ординатурі, аспірантурі, докторатурі, що дає змогу фахівцю вдосконалювати та покращувати стандарти лікарської професійної діяльності відповідно до терапевтичної чи хірургічної спеціалізації, яка триває протягом усього періоду практичної професійної діяльності.

У найбільш розвинутих країнах Європейського Союзу та США питанням професійного розвитку та вдосконалення, а також професійній післядипломній освіті фахівцям медицини приділяється значуща наукова увага. Високий кваліфікований рівень надання медичної допомоги у цих країнах є результатом саме безперервного професійного розвитку, який триває усе життя та відображається у знаннях та вміннях, які є загальноновизнаними та прийнятими медичною професією у рамках базових засад. Тому від якості виконання професійних функцій фахівців медицини залежить і якість життя та стан здоров'я населення країни. Саме такі фахові категорії визначаються найвищими соціальними цінностями усього світу та України зокрема.

Професійний розвиток майбутнього фахівця медицини вважається важливою умовою сертифікації та ресертифікації медичної практики, яка визначає не тільки рівень професійних компетенцій, але й мультидисциплінарний контекст при виконанні професійного обов'язку та наданні медичної висококваліфікованої допомоги пацієнтам. Безперервне навчання для професійного розвитку та вдосконалення фахівців медицини є моральним обов'язком, який згідно етичного кодексу відповідає за свою освіту протягом усього життя [1; 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформування системи охорони здоров'я та зміна соціального середовища України поставили нові вимоги до професійного розвитку здобувачів медичних закладів вищої освіти. Тому проблема професійного розвитку фахівців медицини в сучасних умовах інформаційно-діагностичних потоків набуває значного наукового вивчення та вдосконалення.

Наукову увагу проблемам професійного розвитку особистості приділили такі видатні вчені педагогіки та психологи як К. Абульханова-Славська, Г. Балл, Н. Бітянова, О. Бодальов, О. Дубесанюк, Е. Зеєр, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, С. Максименко, В. Моляко, К. Платонов, А. Реан, С. Рубінштейн, Б. Федоришин та багато інших. Питання вдосконалення професійного розвитку фахівців гуманних професій висвітлювали у своїх наукових працях Ш. Амонашвілі, І. Бех, Р. Вайнола, Б. Вульфов, О. Газман, Г. Звенигородська, І. Зязюн, В. Канкалик, Б. Кобзар, С. Кондратьєва, О. Орлова, П. Підкасистий, О. Пехота, Л. Рувінський, В. Семиченко, О. Слободян, П. Харченко. Теоретико-методологічні засади професійного розвитку майбутнього фахівця досліджували зарубіжні вчені Р. Бернс, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи значну кількість наукових досліджень вчених, можна стверджувати, що процес професійного розвитку саме фахівців медицини є недостатньо дослідженим, але саме в умовах сучасного трансформаційного суспільства він потребує глибокого всебічного вивчення та вдосконалення.

Мета статті – провести аналіз наукових літературних джерел та сучасних психолого-педагогічних досліджень щодо проблеми професійного розвитку майбутніх фахівців медицини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи проблему професійного розвитку фахівця, варто зупинитися на аналізі деяких наукових підходів вчених та охарактеризувати їх значущість для сучасної психолого-педагогічної науки.

На думку Т. Кудрявцева, професійний розвиток та його становлення – це тривалий процес розвитку особистості від початку формування професійних намірів до повної реалізації себе в професійній діяльності. Професійний розвиток майбутнього фахівця вимагає тривалості, динамічності та багаторівневості, так як складається з основних етапів: поява професійних намірів, безпосереднє професійне навчання, процес активного входження в професію та повна реалізація особистості як кваліфікованого професіонала, а центральною ланкою даного процесу є професійне самовизначення [9].

Професійний розвиток на думку Е. Зеєра – це процес, який передбачає використання сукупності розгорнутих у часі прийомів соціальної взаємодії особистості фахівця, включення її в різні професійно значущі види діяльності. Професійна підготовка майбутнього фахівця розглядається вченими як обов'язковий етап професіоналізації, що сприяє формуванню професійного самовизначення, професійної спрямованості, системи професійних знань, умінь та навичок, оволодіння досвідом вирішення практичних завдань та ситуацій [3].

Тому, такий підхід дозволяє стверджувати, що професійний розвиток та підготовка до професійної діяльності є основною базою професіоналізації та становлення особистості кваліфікованого фахівця, а також дає можливість особистості фахівця змінюватися та відповідати вимогам сучасної професійної діяльності.

Запропонована періодизація професійного розвитку особистості А. Труцовой характеризується тим, що професійний розвиток є другим етапом у процесі освоєння людиною професії, а саме: розвиток та формування професійних намірів майбутнього фахівця; професійна підготовка в умовах навчального закладу; професіоналізація майбутнього фахівця; професійна майстерність майбутнього фахівця. За науковим визначенням дослідниці професійна розвиток та підготовка фахівця трактується як процес освоєння особистістю системи професійних знань, умінь та навичок; формування професійно важливих якостей особистості; позитивне ставлення та інтерес до майбутньої професії, які будуть проявлятися на психологічному рівні (повна готовність до професійної діяльності); інтелектуальному рівні (засвоєння та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок) та соціальному рівні (формування уявлення про соціальний статус майбутнього фахівця та соціальна значущість майбутньої професії) [6, с. 82].

У своїх наукових працях Є. Клімов розглядає професійний розвиток особистості як вирішення професійно важливих завдань, що поступово ускладнюються та сприяють оволодінню фахівцем необхідним комплексом професійно важливих особистісних та моральних якостей. Також вченим визначено послідовність стадій професійного розвитку та становлення. Першою стадією вчений вважає «оптацію», що означає період вибору майбутньої професії у закладі вищої чи середньо-спеціальної освіти. На друге місце професійного розвитку та становлення вчений ставить «адаптацію», яку характеризує як процес входження в професію та звикання до неї. Третє місце посідає фаза «інтернала», що означає набуття професійного досвіду та майстерності у кваліфікованому виконанні професійних обов'язків. На четверте місце вчений ставить фазу «авторитету», в процесі якої буде відбуватися досягнення професійно високої кваліфікації фахівця (особливо в галузі медицини) та передача професіоналом свого досвіду молодим колегам [9].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та впровадження у медичну практику сучасних високотехнологічних засобів діагностики вимагають від фахівців медицини постійного підвищення свого професійного розвитку. Тому, під час навчання у медичному закладі вищої освіти здобувач (майбутній лікар психолог, стоматолог, лікар загальної практики, фармацевт) повинен оволодіти цілою

системою фахових знань, умінь та навичок для надання висококваліфікованої медичної допомоги пацієнтам.

Значний науковий внесок щодо професійного розвитку та підготовки лікарів стоматологів в Україні зроблено Я. Кульбашною, яка у своїй дисертаційній роботі досліджувала теоретичні та методичні засади професійної компетентності спеціалістів даної галузі, визначила педагогічні умови ефективності досліджуваного процесу та принципи, яких необхідно дотримуватися при професійному розвитку фахівця, узагальнила професійно значущі якості лікаря стоматолога, обґрунтувала важливість формування загальних компетентностей, необхідних випускнику медичного закладу вищої освіти. Встановлено спеціальні компетентності для здобувача стоматологічної спеціалізації, яких необхідно набути в процесі професійної підготовки. Ідентифіковано інтернаціональну складову професійної компетентності вітчизняного фахівця, яка забезпечує формування нового феномену у сучасній вищій медичній освіті. Розроблено модель формування професійного розвитку майбутніх фахівців стоматологічного напрямку [4].

Тенденції професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні та дидактичні засади моніторингу якості навчальних досягнень здобувачів-фармацевтів у медичних закладах вищої освіти країн Східної Європи досліджували Л. Буданова та В. Сліпчук. Саме вони трактують, що професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі у сучасних умовах набуває пріоритетного значення, оскільки істотно сприяє подальшому розвитку охорони здоров'я населення, збереженню й зміцненню здоров'я людей та запобіганню різноманітним захворюванням. Адже саме висококваліфіковані фахівці фармацевтичної галузі здатні забезпечити пошук та вдосконалення нових ефективних засобів лікування і профілактики хвороб [2; 6].

Окремі аспекти професійного розвитку та підготовки лікарів в Україні досліджували сучасні науковці Л. Дудікова, наукова робота якої присвячена теоретичним та методичним засадам формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти; О. Ісаєва, якою вивчалися теоретичні та методичні засади формування особистісно-професійної культури майбутнього лікаря у процесі гуманітарної підготовки; К. Магларова вивчала теоретичні та практичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії. Проте недостатньо приділено науковій увазі професійному розвитку лікарів психологів, хоча професійний розвиток саме фахівців медико-психологічного спрямування в умовах повномасштабного військового вторгнення на територію України є першопріоритетним.

Професійний розвиток майбутніх лікарів психологів повинен відбуватися під час навчання у медичному закладі вищої освіти, де має панувати соціально-психологічний клімат тому, що за відсутності такого клімату можливе професійне вигорання в практичній діяльності [7; 11].

Особливістю процесу професійного розвитку майбутніх фахівців медико-психологічного спрямування є вік здобувача (17-18 років), в якому здобувач ще не зовсім обізнаний про специфіку професійної діяльності лікаря психолога. Керівництву медичних закладів вищої освіти варто звернути увагу на інноваційні технології навчання та впровадити їх в освітнянський простір тому, що у підготовці майбутніх лікарів психологів важливим є пошук новітніх методів навчання, оскільки професійні вимоги до особистості кваліфікованого лікаря психолога значно відрізняються від здобувачів медицини інших спеціальностей – лікарів терапевтичного, хірургічного, стоматологічного та фармацевтичного профілів [8; 10].

Тому, медичні заклади вищої освіти України мають зважати на необхідність у впровадженні сучасних методів навчання та виховання при підготовці лікарів нового покоління. Дотримання таких вимог в майбутньому надасть можливість фахівцям медико-психологічної сфери висококваліфіковано надавати психологічну допомогу клієнтам, пацієнтам та особам, які постраждали від повномасштабної війни в Україні.

Висновки. Узагальнюючий вище викладений матеріал вимагає подальших наукових досліджень проблеми професійного розвитку та професійного самовизначення саме лікарів психологів в умовах медичних закладів вищої освіти. Розробка подальших перспектив дослідження буде полягати у розробці та впровадженні просвітницьких тренінгів на медико-психологічну тематику, в яких здобувачі 1-2 курсів зможуть проявити рівень своєї обізнаності щодо обраної професії лікаря психолога.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрух В. С., Слободян М. В. Засади післядипломної медичної освіти лікарів в аспекті Болонського процесу. *Практикуючий лікар*. 2013. № 1. С. 89–93.

2. Буданова Л. Г. Моніторинг якості навчальних досягнень студентів спеціальності «Фармація» у вищих навчальних закладах Східної Європи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 1. С. 377–384.

3. Зеєр Е. Ф., Мешкова І. В. Детермінація саморозвитку особистості у професійно-освітньому просторі. *Освіта та наука*. 2012. № 9. С. 78–89.

4. Кульбашна Я. А. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології: міжнародний аспект. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 67–73. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2014_2_12

5. Марушко Р. В., Марушко К. Р. Анализ международного опыта аккредитации непрерывного профессионального развития медицинских работников. *Современная педиатрия*. 2018. № 1(89). С. 20–28. DOI: <https://doi.org/10.15574/SP.2018.89.20>

6. Сліпчук В. Л. Професійна підготовка фахівців фармацевтичної галузі в Україні 7 (XX – початок XXI століття). Монографія: за ред. д-ра пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Я.В. Цехмістера. Київ : Едельвейс, 2017. 520 с.

7. Хлестова С. С. Соціально-психологічний клімат майбутніх лікарів психологів в умовах медичного закладу вищої освіти. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 34. С. 224–227.

8. Чорна В. В., Хлестова С. С., Гуменюк Н. І., Поляруш В. В., Томашевський А. В. та ін. Імплементация інноваційних технологій в освітнянський простір медичних закладів вищої освіти – виклики сьогодення. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2022. Т. 26. № 2. С. 274–281. DOI: [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2022-26\(2\)-17](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2022-26(2)-17)

9. Шульга В. В. Особливості формування професійно важливих якостей психологів освіти в залежності від стажу роботи. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України*. 2005. Вип. 26. Том 4. С. 499–508.

10. Gumeniuk N., Khliestova S., Krynski A. Substantiation of innovative teaching methods in training future doctors. *Scientific Journal of Polonia University*. 2021. Vol. 43. Issue 6. P. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.23856/4303>

11. Chorna V., Makhniuk V., Pshuk N., Gumeniuk N., Shevchuk Yu. et al. Burnout in mental health professionals and the measures to prevent it. *Georgian Medical News*. 2021. № 1 (310). P. 113–118. URL: https://www.geomednews.com/Articles/2021/1_2021/113-118.pdf